

ความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเล่นสร้างสรรค์แบบไม่มีโครงสร้าง

Creativity through unstructured creative play

อรอุมา ขำวิจิตร, พ.ญ.รยวรรณ สันติเวช

Ornuma Khamwjit, M.D Ruaywan Suntiwes

มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

NAVAMINDRADHIRAJ UNIVERSITY

E-mail: ornuma@nmu.ac.th

Received December 7, 2022; Revised December 25, 2022; Accepted December 28, 2022

บทคัดย่อ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถด้านสมองที่จะคิดได้อย่างซับซ้อน กว้างไกล คิดได้หลายทิศทาง การฝึกคิดอย่างสร้างสรรค์ควรเริ่มตั้งแต่ช่วงปฐมวัยเพราะเป็นช่วงเวลาที่เซลล์สมองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ยิ่งเด็กได้ใช้ความคิดมากใยประสาทก็จะยิ่งเจริญเติบโตมากขึ้น การส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กควรต้องคำนึงถึงพัฒนาการตามวัยของเด็กเป็นหลัก เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่เด็กมีพัฒนาการด้านจินตนาการชอบเล่นสมมติและทดลองเล่นบทบาทต่าง ๆ โดยใช้จินตนาการ มีความสามารถในการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเป็นช่วงวัยที่เหมาะสมที่สุดในการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การเล่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตของเด็ก เป็นการกระตุ้นการพัฒนาในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการคิดสร้างสรรค์ การเล่นแบบไม่มีโครงสร้างนั้นเด็กจะได้เลือกการเล่นด้วยตัวเอง โดยไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ใหญ่ช่วยสนับสนุนโดยการเตรียมการจัดหาสื่ออุปกรณ์ให้เด็ก ๆ ได้เลือกใช้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

คำสำคัญ: ความคิดสร้างสรรค์; การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง; เด็กปฐมวัย

Abstract

Creativity is the brain's ability to create complex thoughts, far-reaching, multi-directional thinking. Creative thinking training should begin in early childhood because it is the time when brain cells grow rapidly. The more a child uses his mind, the more nerve fibers grow. Promoting the creativity development of children should be align with the child's age-related development. Early childhood is the age when children develop their imagination and like to play pretending different roles using their imagination. Playing is extremely important to a child's growth. It encourages development in every aspects, especially creative aspects. Unstructured play allows children to choose their own actions without rules with helping from adults provide support, materials and equipment for the children to choose for play.

Keywords: Creative Thinking; Childhood; Unstructured Play

คำขอบคุณ : บทความนี้ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

บทนำ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะของความคิดที่สามารถคิดได้อย่างหลากหลายและคิดได้อย่างคล่องแคล่ว เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ความคิดสร้างสรรค์นั้นอาจแสดงออกมาในรูปของผลผลิตที่เป็นผลงานแปลกๆ ใหม่ ๆ ที่เกิดจากความคิดเป็นจินตนาการผสมผสานกับความมุ่งมั่น ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นผลงานทางปัญญา ซึ่งความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวของคนทุกคนสามารถส่งเสริมและพัฒนาได้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติของบุคคลที่สังคมต้องการ คือ มีความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การขยายขอบเขตความคิดออกไปจากกรอบความคิดเดิมที่มีอยู่สู่ความคิดใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เป็นความคิดที่หลากหลาย คิดได้กว้างไกล หลากแง่หลายมุม เน้นทั้งปริมาณและคุณภาพ องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดนั้นต้องเป็นสิ่งใหม่ไม่เคยมีมาก่อน (NEW ORIGINAL) ใช้การได้(WORKABLE) และมีความเหมาะสม (APPROPRIATE) การคิดเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการคิดเพื่อเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า ซึ่งจะได้ผลลัพธ์ที่ต่างไปโดยสิ้นเชิงหรือที่เรียกว่า "นวัตกรรม" (INNOVATION) ซึ่งอารี พันธมณี (2547) ได้กล่าวว่า "ความคิดสร้างสรรค์" นับเป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีคุณภาพมากกว่าความสามารถในด้านอื่น ๆ และเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ดังนั้น ความคิดสร้างสรรค์ควรส่งเสริมและพัฒนาตั้งแต่วัยเยาว์และกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงแรกเกิดถึง 6 ปี เพราะการเรียนรู้และทักษะบางอย่างจะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งเรียกว่า "หน้าต่างโอกาสของการเรียนรู้" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งเป็นช่วงที่สมองจะมีการพัฒนามากที่สุด รวมถึงเด็กแต่ละคนในช่วงวัยนี้จะมีความคิดและมีจินตนาการที่กว้างไกลจนสามารถพัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นได้ ในทางกลับกัน หากเด็กปฐมวัยไม่ได้รับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ก็อาจจะส่งผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในวัยต่อไปได้

ผู้ใหญ่มักคิดว่าเด็กเป็นผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ แต่ความจริงเด็กไม่เหมือนผู้ใหญ่โดยพื้นฐานแล้วเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่เพราะว่าสมองของเด็กยังคงพัฒนาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นี่คือเหตุผลที่การเล่นเป็นงานของเด็กที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และพัฒนา การเล่นมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก เป็นธรรมชาติของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นพบสิ่งใหม่และได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ เป็นการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็กในการเล่นของเด็กปฐมวัยนั้น เด็กจะใช้ประสาทรับความรู้สึก และการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมรอบตัว ช่วยให้เด็กได้รู้จักใช้การสังเกต ใช้การคิด (เยาวยา เซคุปต์, 2542) การเล่นแบบอิสระ (Free Play) หรือ การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured play) เด็ก ๆ มีอิสระในการเล่น การสำรวจ โดยการเล่นแบบไม่มีโครงสร้างฝึกให้เด็กได้มีโอกาสคิดนอกกรอบ ฝึกจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ และยังช่วยพัฒนาการด้านสังคมและสติปัญญา รวมถึงการเรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันอีกด้วย

ความหมายและองค์ประกอบของการคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถด้านสมองที่จะคิดได้อย่างซับซ้อน กว้างไกล คิดได้หลายทิศทาง เรียกว่า การคิดแบบอเนกนัย (Guilford, 1967)

ในขณะที่ Torrance (E. Paul Torrance, 1965) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสมรรถภาพของสมองที่มนุษย์ทุกคนมีเมื่อถือกำเนิด หากได้รับการพัฒนาและฝึกฝนเร็วเท่าใดยิ่งดี เพราะวัยเด็กเป็นช่วงวัยที่มีความคิดจินตนาการสูงจนสามารถพัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นได้

นอกจากนี้ สิทธิชัย ลายเสมา (2557) กล่าวถึง ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นกระบวนการคิดของสมองซึ่งมีความสามารถในการคิดได้หลากหลายและแปลกใหม่จากเดิม โดยสามารถนำไปประยุกต์ทฤษฎี หรือหลักการได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่หรือรูปแบบความคิดใหม่

สำหรับความหมายของความคิดสร้างสรรค์ในบทความนี้ หมายถึง ความสามารถของสมองในการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วสามารถสังเคราะห์ให้เกิดแง่มุมใหม่มีความแปลกใหม่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่โดยไม่ซ้ำแบบใคร

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

กิลฟอร์ดนักจิตวิทยาชาวอเมริกาได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้ กว้างไกลหลายทิศทาง มีองค์ประกอบสำคัญด้วยลักษณะหลัก 4 ประการ (Guilford, 1967) ดังนี้

1.ความคิดริเริ่ม (Originality) เป็นความคิดที่แปลกใหม่ แตกต่างไปจากความคิดแบบเดิม ๆ ทั่วไป ชอบปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ถ้าคิดกล้าแสดงออก ซึ่งเราสามารถพิจารณาได้จากลักษณะทางกระบวนการ ลักษณะของบุคคลและลักษณะของผลงานที่ปรากฏ

2.ความคิดคล่องตัว (Fluency) เป็นปริมาณของความคิดที่มีหลากหลายคำตอบในเรื่องเดียวกัน และการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วภายใต้เวลาจำกัด

3.ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นรูปแบบการคิดที่ไม่ตายตัว คิดได้หลายประเภทหลายทิศทางและหลายแง่หลายมุมอย่างอิสระ โดยสามารถเกิดขึ้นได้ในทันทีและเกิดขึ้นโดยการดัดแปลงจากสิ่งเดียวให้เป็นหลายสิ่ง

4.ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) เป็นการให้รายละเอียดต่อความคิดหลักได้อย่างครบถ้วน รอบด้าน สามารถผสมผสานทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ ความคิดนี้จะเป็นคุณลักษณะสำคัญในการสนับสนุนผลงานที่แปลกใหม่ให้เห็นภาพชัดเจน หรือเป็นแผนงานที่สมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้ความคิดละเอียดลออจะขึ้นอยู่กับเพศ วัย และทักษะการสังเกต

นอกจากนี้ สิทธิชัย ลายเสมา (2557) ได้กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ควรจะมีคุณสมบัติอีก 3 ประการ คือ (1) สิ่งใหม่ (new, original) เป็นการคิดที่แหวกวงล้อมความคิดที่มีอยู่เดิม ที่ไม่เคยมีใครคิดได้มาก่อน ไม่ได้ลอกเลียนแบบใคร แม้กระทั่งความคิดเดิม ๆ ของตนเอง (2) ใช้การได้ (workable) เป็นความคิดที่เกิดจากการสร้างสรรค์ที่ลึกซึ้ง และสูงเกินกว่าการใช้เพียง "จินตนาการเพื่อฝัน" คือ สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นจริง และใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ ของการคิดได้เป็นอย่างดี (3) มีความเหมาะสม เป็นความคิดที่สะท้อนความมีเหตุมีผล ที่เหมาะสม และมีคุณค่า ภายใต้มาตรฐานที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

ความคิดสร้างสรรค์ตามช่วงวัยของเด็กปฐมวัย

การฝึกคิดอย่างสร้างสรรค์ควรเริ่มตั้งแต่ช่วงปฐมวัย ยิ่งเด็กได้ใช้ความคิดมากโดยประสาทก็จะยิ่งเจริญเติบโตมากขึ้น เพราะเป็นช่วงเวลาที่เซลล์สมองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว อารี พันธุ์ณี (2557) กล่าวถึง การส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กควรต้องคำนึงถึงพัฒนาการตามวัยของเด็กเป็นหลัก ดังนี้ แรกเกิด-2 ขวบ เด็กเริ่มมีพัฒนาการทางจินตนาการในช่วงหนึ่งขวบแรก เด็กมักจะถามชื่อสิ่งของ พยายามทำเสียงต่าง ๆ หรือจิ้งหะ เมื่อเด็กสร้างสิ่งใดขึ้นมาจะตั้งชื่อให้กับสิ่งนั้น อายุ 2 ขวบ เด็กจะมุ่งหวังทำอะไรแปลก ๆ และพิเศษขึ้น มีความกระตือรือร้นที่จะสำรวจสิ่งรอบตัว มีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เรียนรู้ด้วยการสัมผัส ชิมรสและแสดงออกถึงความกระหายใคร่เรียนรู้มาก ช่วงอายุ 2-4 ขวบ เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับโลกโดยผ่านประสบการณ์ตรง แล้วถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านั้นออกมาทางการพูดและการเล่นจินตนาการ เด็กวัยนี้จะตื่นเต้นกับสิ่งแปลกใหม่ของธรรมชาติ มีช่วงความสนใจสั้นและมักจะเปลี่ยนกิจกรรมเรื่อย ๆ อย่างไม่ตั้งใจ เด็กเริ่มพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองและต้องการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งความรู้สึกนี้จะช่วยพัฒนาความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และช่วงอายุ 4-6 ขวบ เด็กในวัยนี้จะมีจินตนาการดี เด็กจะสนุกสนานกับการกำหนดแผนงานและคาดคะเนเกี่ยวกับการเล่นและงาน ความอยากรู้อยากเห็นจะทำให้เด็กแสวงหา "ความจริง" และ "ความถูกต้อง" ตอนนี้เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ และเริ่มเข้าใจความรู้สึกของบุคคลอื่นบ้างและเริ่มคิดว่าการกระทำของตนมีผลกระทบต่อบุคคลอื่นได้อย่างไรบ้าง

เมื่อพิจารณาพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ตามช่วงวัยแสดงให้เห็นว่า เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่เด็กมีพัฒนาการด้านจินตนาการชอบเล่นสมมติและทดลองเล่นบทบาทต่าง ๆ โดยใช้จินตนาการ มีความสามารถในการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเป็นช่วงวัยที่เหมาะสมที่สุดในการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยการกระตุ้นให้พวกเขาได้ลองคิด ทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ เพื่อฝึกคิดให้กว้างไกลหลายทิศทาง ซึ่งเป็นการสร้างฐานพลังทางความคิดอันนำไปสู่การรู้จักคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่สามารถใช้งานจริงและมีความเหมาะสมกับบริบทต่อไป

กระบวนการคิดสร้างสรรค์

กระบวนการคิดสร้างสรรค์ คือ วิธีคิดหรือกระบวนการทำงานของสมองที่มีขั้นตอนต่าง ๆ ในการคิดแก้ปัญหาจนสำเร็จ ซึ่งมีหลายแนวคิด เช่น วอลลาส (Wallas. 1962: 36) ได้เสนอว่ากระบวนการของความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการคิดสิ่งใหม่ ๆ โดยการลองผิดลองถูกประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นเตรียมการ คือการข้อมูลหรือระบุปัญหา
2. ขั้นความคิดกำลังฟักตัว คือการอยู่ในความสับสนวุ่นวายของข้อมูลที่ได้มา
3. ขั้นความคิดกระจ่างชัด คือขั้นที่ความคิดสับสนได้รับการเรียบเรียงและเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ทำให้เห็น

ภาพรวมของความคิด

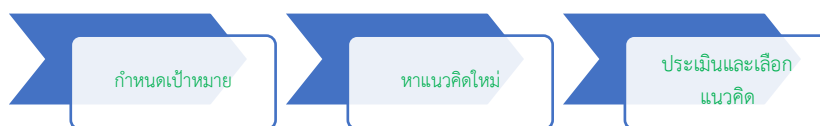
4. ขั้นทดสอบความคิดและพิสูจน์ให้เห็นจริง คือขั้นที่รับความคิดเห็นจากสามขั้นแรกข้างต้นมาพิสูจน์ว่าจริงหรือถูกต้องหรือไม่

ฮัทชีสัน (Hutchison. 1949: 42-44) มีความคิดคล้ายกันว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นกระบวนการเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาใหม่ที่คิดใช้เวลาการคิดเพียงสั้นๆอย่างรวดเร็วหรือยาวนานก็อาจเป็นไปได้ โดยมีลำดับการคิดดังนี้

1. ขั้นเตรียมเป็นการรวบรวมประสบการณ์ มีการลองผิดลองถูกและตั้งสมมุติฐานเพื่อแก้ปัญหา
2. ขั้นครุ่นคิดขัดข้องใจ เป็นระยะที่มีอารมณ์เครียด อันสืบเนื่องจากการครุ่นคิด แต่ยังคิดไม่ออก
3. ขั้นของการเกิดความคิด เป็นระยะที่เกิดความคิดในสมอง เป็นการมองเห็นวิธีแก้ปัญหาคำตอบ
4. ขั้นพิสูจน์ เป็นระยะการตรวจสอบประเมินผลโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อดูคำตอบที่คิดออกมานั้นเป็นจริงหรือไม่

หรือไม่

สามารถนำเสนอแผนภูมิของกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิของกระบวนการคิดสร้างสรรค์

การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง (UNSTRUCTURED PLAY)

ความหมาย และความสำคัญของการเล่น

การเล่นเป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อความสุขหรือความเพลิดเพลิน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องกระตุ้นหรือกดดัน ทำให้มีแรงจูงใจจากภายในกิจกรรม เป็นไปโดยสมัครใจ เป็นแบบเลือกเองและกำหนดทิศทางการเล่นเอง นิติยา ประพฤติกิจ (2539) ได้ให้ความหมายว่า การเล่นเป็นวิธีการเรียนรู้ของเด็กที่ไม่มีใครสามารถสอนให้เรียนรู้ได้เพราะเด็กได้สืบค้นด้วยตัวเอง ได้พาตัวเองไปรู้จักโลกที่แท้จริง รู้จักเวลา สถานที่ สิ่งของ สัตว์รูปทรงต่าง ๆ และมนุษย์ สำหรับความหมายของการเล่นในบทความนี้ หมายถึง กิจกรรมที่เด็กทำด้วยความสมัครใจ ทำให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินและมีความสุข การเล่นทำให้เด็กได้ค้นพบสิ่งใหม่ๆ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ

การเล่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกันและความคิดสร้างสรรค์ การเล่นมีอิทธิพลและมีผลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก Piaget (1962) กล่าวว่า การเล่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางสติปัญญา เด็กสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้จากการเล่น เพียเจต์ได้ให้ความสำคัญของการเล่นไว้ 3 ประการ คือ การเล่นมีบทบาทช่วยให้เด็กได้ระบายอารมณ์ เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม และเกิดการเรียนรู้ทางสังคม เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการเล่น เช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่เริ่มรู้จักการทำงาน ซึ่งความรู้ทั้งหลายจะสั่งสมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในวันหน้า เด็กที่มีอิสระในการเล่นและการสำรวจจะมีศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์ที่มากขึ้นในช่วงวัยรุ่น จากที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วจะเห็นได้ว่า การเล่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตของเด็ก เป็นการกระตุ้นการพัฒนาในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการคิดสร้างสรรค์ เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เต็มศักยภาพ

การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง (UNSTRUCTURED PLAY) ของเด็กปฐมวัย

IZUMI-TAYLOR, SAMUELSSON AND ROGERS (2010, P. 3) ระบุว่าการเล่นแบบไม่มีโครงสร้างเกี่ยวข้องกับเด็กที่เริ่มเล่น และมีทางเลือกมากมาย ตลอดจนระยะเวลาการเล่นที่ยาวนาน ขณะที่ SEEME&LIZ (2020) กล่าวถึงความหมายของการเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง ว่าเหมือนกับการเล่นอิสระ (FREE PLAY) หรือการเล่นเสรี ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เมื่อเด็กได้รับโอกาสในการเล่นอย่างอิสระเด็กจะเลือกกิจกรรม ของเล่น โดยผ่านการตรวจสอบอย่างแน่ใจแล้วว่าเด็กเล่นได้อย่างปลอดภัย เด็กจะเลือกการเล่นด้วยตัวเอง โดยไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พ่อแม่ครูและผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ไม่ได้เป็นผู้สอน ไม่ให้คำแนะนำ เปรียบการเล่นแบบไม่มีโครงสร้างสำหรับเด็กก็เหมือนการได้หยุดทำงานสำหรับผู้ใหญ่ สอดคล้องกับ HERRINGTON AND BRUSSONI (2016, P.1) กล่าวว่า การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง คือไม่ได้วางแผนหรือนำโดยผู้ใหญ่ แต่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและกำกับโดยเด็ก ๆ เอง จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง คือ การเล่นที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยไม่มีกฎระเบียบ และไม่กำหนดเวลา

การเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง (UNSTRUCTURED PLAY) กับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 ได้กำหนดให้หลักการจัดกิจกรรมประจำวันที่จะต้องคำนึงถึงอายุและความสนใจของเด็กแต่ละช่วงวัย โดยกิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเสรี เพื่อช่วยให้เด็กเรียนรู้การเลือก การตัดสินใจ การคิดแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมเล่นตามมุม กิจกรรมเล่นกลางแจ้ง กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ทั้งนี้การจัดกิจกรรมดังกล่าว จะต้องมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้ กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกาย ควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป ซึ่งเด็กทุกวัยควรมีโอกาสเล่นเสรี 1 ชั่วโมง : วัน ดังที่ SARAH PROWSE (2015) ได้ยกตัวอย่าง การเล่นแบบไม่มีโครงสร้างว่า เป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน เช่น การวิ่งเล่นอิสระมีการเคลื่อนที่ไปมาใช้แรงเยอะและทำให้หัวใจเต้นแรง ในขณะที่การเล่นสร้างปราสาททรายนั้นเคลื่อนที่น้อยใช้แรงกายน้อยกว่า สมาคมการศึกษาด้านสุขภาพและการพลศึกษา (Shape America) แนะนำว่าเด็กก่อนวัยเรียนควรมีส่วนร่วมในการเล่นที่ไม่มีโครงสร้างเป็นเวลาอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงในแต่ละวันหรือมากกว่านั้นก็ดียิ่งขึ้น

ขอบข่ายของการจัดกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมไปการนำไปใช้ ที่สำคัญจะต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน เพื่อใช้เป็นแนวทางสำคัญในการจัดกิจกรรมประจำวันเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ความสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกได้เสรี ได้แก่ กิจกรรมเล่นตามมุม กิจกรรมเล่นกลางแจ้ง และกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เด็กได้อย่างชัดเจน

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้กำหนดแนวการจัดกิจกรรมและสื่อสำหรับกิจกรรมเสรี เพื่อให้เด็กมีอิสระในการเลือก ได้แก่ กิจกรรมเล่นตามมุม กิจกรรมกลางแจ้ง และกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะการเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง ดังนี้

กิจกรรมเล่นตามมุม	กิจกรรมเล่นกลางแจ้ง	กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
● มุมบทบาทสมมติ ● มุมบล็อก ● มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา	● เครื่องเล่นสนาม ● บ่อทราย ● ที่เล่นน้ำ ● บ้านตุ๊กตา หรือบ้านจำลอง ● มุมช่างไม้	● การวาดภาพระบายสี ● การเล่นกับสีน้ำ ● การพิมพ์ภาพ ● การปั้น ● การพับ ฉีก ตัด ปะ ● การประดิษฐ์

พ่อแม่ ครู ผู้ดูแลเด็ก กับการส่งเสริมการเล่นแบบไม่มีโครงสร้าง

การเล่นแบบไม่มีโครงสร้างที่สนุกสนานพร้อมกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ก่อนวัยเรียนจะถูกกระตุ้นเมื่อเด็กๆ ได้รับอนุญาตให้คิดต่างได้ในหลายๆ ด้าน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กด้วยกิจกรรมการเล่นแบบไม่มีโครงสร้างที่ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการเด็กตามวัย สอดคล้องตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไว้พอสังเขป ดังนี้

1. **การสำรวจธรรมชาติ:** มุมวิทยาศาสตร์หรือธรรมชาติศึกษา ในสภาพแวดล้อมการเล่นที่ไม่มีโครงสร้าง เด็ก ๆ ต้องตัดสินใจด้วยตัวเองว่าจะใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมอย่างไร เด็กใช้ทักษะความคิดสร้างสรรค์ของตนเองเพื่อหาวิธีใช้สิ่งรอบตัว เพียเจต์ พูดถึงเด็กว่าเป็น “นักวิทยาศาสตร์เดี่ยว” หมายความว่าเมื่อเด็กๆ ออกไปสัมผัสกับธรรมชาติ พวกเขา กำลังค้นพบ ทดลอง และสำรวจ หากไม่มีกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การเล่นแบบไร้โครงสร้างคือการที่เด็กเลือกการผจญภัยของตัวเอง เด็ก ๆ สามารถเลือกที่จะใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดที่เด็กๆ ตั้งใจสร้างสรรค์ ตัวอย่างกิจกรรม เช่น เล่นจับแมลง ลำสมบัติใต้ดิน (ขุดดิน ขุดบ่อ) สร้างบ้านต้นไม้ บ้านตุ๊กตา มุมช่างไม้

2. **การเล่นแฟนตาซี:** มุมบทบาทสมมติ เด็กๆ จะเล่นแบบ "ทำให้เชื่อ" เมื่อแกล้งทำเป็นอยู่ในร้านอาหารและรับคำสั่งจากผู้อื่น หรือเป็นนายช่างสร้างเมือง ฯลฯ ในระหว่างนี้ เด็กๆ เริ่มแสดงบทบาทสมมติโดยใช้ประสบการณ์เดิมที่รู้เป็นทุนเดิมอยู่แล้วขณะเล่นจะสวมบทบาทเป็นบริกร พนักงานเสิร์ฟ เชฟ แคชเชียร์ ฯลฯ โดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องให้ใครบอก ตัวอย่างกิจกรรม เช่น เล่นบทบาทสมมติเป็นตัวละคร

3. **การเล่นในสนามเด็กเล่น:** เครื่องเล่นสนาม การเล่นประเภทนี้เกี่ยวข้องกับทักษะกล้ามเนื้อขนาดใหญ่ เด็ก ๆ จะเล่นซึ่มา เล่นเป็นลูกตุ้มเหวี่ยงตัวเองไปมา หรือปีนป่ายเป็นแมงมุม เด็ก ๆ จะเล่นเป็นกลุ่มระหว่างเด็กสองสามคน พวกเขาชอบวิ่งไล่ตามกัน เล่นแปะ ฟินดาบ และอื่น ๆ ช่วงนี้เป็นช่วงที่เด็ก ๆ เรียนรู้การอดกลั้นอดทน เรียนรู้วิธีควบคุมร่างกายและการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างการเล่น ตัวอย่างกิจกรรม เช่น เล่นปีนป่าย โหน มุด ลอดเครื่องเล่น ปั่นจักรยานสามล้อ

4. **การเล่นสร้าง:** มุมบล็อก ปั้นแป้ง การสร้างคือสิ่งที่เด็ก ๆ ชอบทำระหว่างบล็อก เล่นแป้ง ฯลฯ การเล่นประเภทนี้ถือเป็นการเล่นแบบปลายเปิด การเล่นเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถาม จินตนาการของพวกเขาจะเริ่มทำงานขณะที่พวกเขาพยายามแก้ปัญหาที่อยู่ตรงหน้า ความท้าทายด้านการออกแบบ พยายามที่จะแก้ปัญหา ทำให้เด็กสามารถปรับความคิดของตนให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ได้เปิดโอกาสให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ การแก้ปัญหา และความเข้าใจ ตัวอย่างกิจกรรม เช่น บล็อกไม้หรือพลาสติก ต่อเลโก้ ปั้นดินเหนียว ดินน้ำมัน ปั้นแป้งโดว์

5. **การทำศิลปะ:** วาดเส้น ระบายสี เด็กได้แสดงความคิดตามจินตนาการและได้ทำงานอย่างอิสระ การทำงานศิลปะควรเน้นการทำงานเป็นกระบวนการมากกว่าผลผลิต เช่น เวลาที่เด็กได้วาด ได้เขียน และได้

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ อย่างมีความสุขสนุกสนาน จะมีความสำคัญมากกว่าผลงานที่คาดหวังว่า จะต้องสวยงาม เรียบร้อยตามแบบอย่าง ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การวาดภาพพระบายสี การเล่นกับสีน้ำ เป่าสี การพิมพ์ภาพจากใบไม้ การพับกระดาษ ฉีกกระดาษเป็นชิ้นติดซ้อนเรียงกัน ตัดกระดาษเป็นรูปทรงอิสระ ปะติดภาพ การประดิษฐ์เศษวัสดุ ทำของเล่นเองจากสิ่งใกล้ตัว เช่น แกนกระดาษทิชชู กล่องกระดาษ

สรุป

การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กด้วยกิจกรรมการเล่นแบบไม่มีโครงสร้างที่ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการเด็กตามวัย เป็นการเล่นเสรีที่สนุกสนานพร้อมกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียนจะถูกกระตุ้น เมื่อเด็ก ๆ ได้รับอนุญาตให้คิดต่างได้ในหลายๆ ด้าน พฤติกรรมสร้างสรรค์บางประเภทไม่ได้รับการพิจารณาจากผู้ใหญ่ที่มีเจตนาดีมักทำให้เด็กหมดกำลังใจ ฉะนั้น ผู้ใหญ่ควรทำความเข้าใจและยอมรับในลักษณะพฤติกรรมเหล่านี้ เพราะจะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในเด็กได้ ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นเมื่อพวกเขาได้แก้ปัญหา ภายใต้สถานการณ์ใหม่ๆ นอกเหนือจากนี้ สิ่งที่ พ่อแม่ ครู ผู้ดูแลเด็ก ควรให้ความสำคัญคือ ช่วยเหลือเด็ก ๆ พัฒนาความต้องการที่จะแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในหลายๆ ทาง เช่น สอนเด็ก ๆ ให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติและมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งเด็ก ๆ สามารถก้าวผ่านมันไปได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ สถานการณ์การเรียนรู้ที่ปราศจากความกดดันจะทำให้เด็กเป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้น พ่อแม่ ครู ผู้ดูแลเด็กควรสนับสนุนอย่างดีในการเตรียมการจัดหาสื่ออุปกรณ์ให้เด็ก ๆ ได้เลือกใช้อย่างหลากหลายและมีหลายทางเลือกโดยให้เด็ก ๆ เป็นผู้ตัดสินใจ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *การบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชนมณี ศิลานุกิจ, อำนวย ทองโปร่ง, รังสรรค์ มณีเล็ก และสุวัฒน์ วิวัฒนานนท์. (2563). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้วงจรคุณภาพสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 10(1).
- ทิพรรัตน์ จันทนา. (2552). *การบริหารงบประมาณโดยใช้วัฏจักรคุณภาพเดิมมีงในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พงศ์ทัศ วนิชานนท์. (2563, 2 มกราคม). ปัญหาสถานศึกษาขนาดเล็ก ต้องมีทางเลือกที่มากกว่า “ยุบ-ไม่ยุบ”. สืบค้นจาก <https://tdri.or.th/2020/01/small-school-the-inclusive-approach/>
- มยุรีฉัตร เงินทอง และณิรดา เวชญาลักษณ์. (2559). *การศึกษาปัญหาการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3*. ใน การประชุมสัมมนาวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 16 และการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 3.

ศรัณญา น้อยพิมาย. (2562). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).

ศศิตา เพลินจิต. (2558). ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาขนาดเล็ก. สืบค้นจาก <https://www.truelookpanya.com/blog/content/71918/-blog-teaartedu-teaart->

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). ปัญหาเรื้อรังของสถานศึกษาขนาดเล็ก. สืบค้นจาก <https://workpointtoday.com/thai-education-inequality-1/>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แผนบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก. ม.ป.ท.

สุรียา ทองยัง. (2558). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาวัดตะล่อม สังกัดกรุงเทพมหานคร. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Certo, S. C. (2009). *Modern management (8th ed.)*. New Jersey: Prentice Hall.

Drake, T. L., & Roe, W. H. (1986). *The Principalsip*. New York: Macmillan.

Katz, R. L. (2005). Skill of an Effective Administrator. *Harvard Business Review*, 5(3), 90-102.